

N° 31 - EOST 1972

« POBL VREIZ »

B.P. 713 ROAZON

KOUMANANTOU

Boutin : 6 L

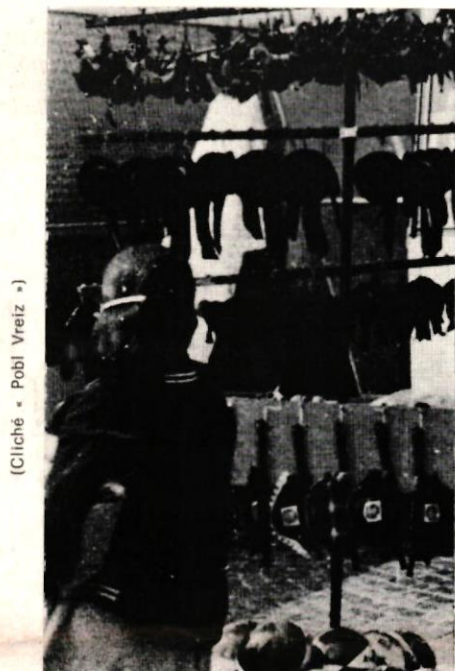
Skoazell : adaleg 15 L

K.R.P. 2746-79 ROAZON

POBL VREIZ

0,70

KELAOUENN UNVANIEZ DEMOKRATEL BREIZ

(Cliché « Pobl Vreiz »)

Goueliou vreton aze ? N'eo nemed traou kinklus koz.

En hañv : an douristed...
ar goueliou vreton...

Med Kudenn Vreiz a bad
12 miz war 12

(PENNAD-STUR, PAJENN 2)

PERAG DESKI BREZONEG ?

PENNAD - KAOZ GAND JEANNINE JACOB,
SKOLAEREZ E LOKOURNAN (LÉON)

« Pobl Vreiz ». — Penaoz ho-peus desket brezoneg ?

Respont. — Pa oan aet d'ar skol, na ouien nemed ar brezoneg, yez va zud ; n'ouien tamm galleg ebed. Abaoe, ne m-eus ket komzet alies ar brezoneg, nemed er gêr, a-wechou, rag va zud a gomz brezoneg kentoh. Med er skol, em-eus ankounac'h eun tammig ar brezoneg, ha ne m-eus ket desket skriva va yez ; bremañ e klaskan deski, va-unan, ar gerioù diaes, ar yezadur hag an doare-skriva.

« Pobl Vreiz ». — Penaoz ha perag oh deuet da gelenn brezoneg e skol laik Lokournan ?

R. — Aet e oan da veur a reunion gand Per Honoré ha goude-se m-oa bet c'hoant deski d'ar vugale rimadellou, kanaouennou bihan. E bloaz paset, m-oa goulennet digand ar vugale rei kenteliou dezo. Hag, er bloaz-mañ, o-doa c'hoant o-unan kregi en-dro.

« Pobl Vreiz ». — Perag a stourmit evid ar brezoneg ?

R. — Me gav domaj ne gomzer ket muioh ar brezoneg. Plijout a ra din komz brezoneg. Me gav din eo yez va zud, hini va bro.

« Pobl Vreiz ». — Ped skoliad ho-peus ?

R. — Bemdez em-eus 30 bugel a bemp pe c'hweh vloaz ; ha da sadorn, goude lein, eur strollad a daou-ugent skoliad a gemeran ; med n'eo ket ar memez skolidi beb sadorn. Setu perag ne roan kenteliou brezoneg d'ar memez re, nemed beb pemzeg dervez.

Eul lodenn vraz outo zo 'chom e kêr, hag o zud, kalz outo, a labour en arsenal pe er C.S.F. ; n'ez eus hini ebed o labourad war ar meaz (bugel peisant ebed). Setu z'eus nemed bugale tud na ouezont nemed ar galleg, pe eun tammig brezoneg hebken. Setu perag ar vugale-se na ouient tamm brezoneg ebed araog mond er skol.

« Pobl Vreiz ». — Se zo kurius, memez tra, gweloud tud kêr na ouezont tamm brezoneg ebed pe ken nebeud, kas o vugale da zeski. Daoust hag ez oh bet skoazellet ganto ha gand tud all ?

R. — Eun otorizasion dre skrid m-oa goulennet digand kerent ar vugale : bet m-eus bet anezi. Setu a-du int gand ma vefe desket ar brezoneg d'o vugale. Rag, memez, e teuont goude lein da zigas ha da gerhad o vugale. A-du int, peogwir, d'o soñj eo red deski eun tamm brezoneg, kar emaint o chom e Breiz.

Skoazellet on bet ivez gand skolaerien all. Kalz outo, brezonegerien, n'hellont ket

rei kenteliou brezoneg : re a labour-skol o-deus.

Ha memez tra, en em sentan va-unan aliez ; eur sikour all m-eus bet digand Per Honoré. A-wechou, ez ean da voda-degou graet gantañ 'vid ar skoliou publik ; an dra-se a ro kouraj din.

« Pobl Vreiz ». — Perag o deus c'hoant ar vugale deski brezoneg ?

R. — Plijout a ra dezo. Goulenn a ran bemdez kana pe konta eun dra bennag e brezoneg. Goulenn a ran aliez penaoz e vez lavaret : eur c'hreion, eun daol, eul labous, hag all. Ha koulskoude, ne gomzont ket brezoneg etrezo. Med, beb sadorn, e marhad Lokournan, e klevont tud o komz brezoneg ; en-dro dezo, e klevont ar brezoneg, hag o-unan, er bloaz-mañ, o-deus goulennet din deski brezoneg dezo.

« Pobl Vreiz ». — Daoust hag e teskont buan awalh o yez ?

R. — Ya, deski reont buan-tre. Domaj eo 'zeus ket muioh a euriou. Rimadellou a zeskont buan ; p'o deve klevet anezo diou pe deir gwech, int desket mad.

« Pobl Vreiz ». — Petra a zo an diaesa evidoh ?

R. — E penn kenta, war-lene, e oa tud

o c'hoarzin, oh ober goap ouzin ; laosket m'eus anezo ober. Hag er bloaz-mañ, ne m'eus klevet tra ebed.

Eun-dra all, diaesoh c'hoaz, eo ar plaz distet roet d'ar brezoneg er skoliou. Da genta, n'eo lakaet tamm brezoneg ebed e-barz ar « programme » ; setu perag n'hellan deski kanaouennou ha kontaden-nou d'ar vugale bep pemzeg dervez nemed ken ! Deski a reont buhan, med buhan a ankounac'hont ar pez o deus desket. D'an eil, n'eo ket lavaret d'ar vistri-skol penaoz kelenn hor yez : n'on ket gouest da zisplega ar yezadur d'ar re vihan (n'anavezan ket anezi), n'hellan ket skriva mad. D'eus va gwella a ran, med n'ouzan ket ma ran mad.

Evid istor ha jeografi, eo ar memez tra : n'eo ket lakaet e-barz ar « programme ».

N'ouzan ket mar d'ema ar c'houarnamant pe an akademi a-du da lakaad ar brezoneg er skoliou ? Abalamour da betra ne rajent ket ?

« Pobl Vreiz ». — Penaoz, d'ho soñj, e vo lakaet ar brezoneg er skoliou ?

R. — Da betra n'om pas ober brezoneg e-barz an « activités d'éveil » ? Ne dalv seurt ebed d'ar vugale deski an istor hag ar jeografi, 'giz ma vez graet bremañ : red e vefe deski ar pez a zo en-dro dezo. Desket a vez dezo « nos ancêtres les Gaulois » ; me ya droug ennon !

D'am soñj, e vefe red ober bemdez brezoneg a beb klas : eun eur pe diou. Toud ar skolaerien, marteze, n'ouzon ket ar brezoneg ; diaes awalh e vefe ober eun eur pe diou bemdez. Med red a vefe d'an dud a oar mad skriva ha lenn ar brezoneg, paseal dre ar c'hlasoù evid kelenn ar brezoneg 'vel vez graet 'vid ar muzik, ar jymnastik, hag all... 'Vid ar skolaerien-se, vefe graet ivez devezioù studi war ar yez.

Komzou dastumet gand
Y. L'HELGOUAC'H, J.-Y. L'HÉREEC,
ha J.-B. RICHARD.

PENNAD-STUR

An hañv, an douristed, ar goueliou...

Deut eo d'al labourerien amzer an ehan : poent 'oa, ne raio ket a zroug dezo. Med arabad d'ar strolladour socialist en em lakaad da gousked, rag ar gapitalisted ne ehanont ket. Eur pad meur ead eo memes, an hañv d'ar batrioned, c'hell allies, goude m' o-deus bet beh e-pad peurlaomp a vevad klemmoñ al labourerien, e c'hellont neuze kregi en-dro en o aferiou. Ar c'h-gaullisted kennebeud ne chomont ket da gousked.

PA ZEUX AN TRAOU DA STARDA GAND AR C'H - GAULLISTED

Cheñchet eo bet ar gouarnamant gand ar c'h-gaullisted, ha gwall boania ' reont bremañ d'aoza votadeg an deputeed. E-keñver kudenn Vreiz, penaoz eo ? Muioh a vinistred vretion 'z eus er gouarnamant — 6 etre toud — ya, med ne vo cheñchamant ebed evid Breiz, rag chom a ra heñvel gouarnamant ar Frañs hag heñvel dilez Breiz abaoe 14 bloaz. **Messmer, ministr kenta ! Startoh vo an traoù gand ar gouarnamant gaullist : Messmer eo pennrener emzao « Présence du gaullisme », setu arweez ar c'h-gaullisted feal !**

Aon o-deus ar c'h-gaullisted da veza bountet en traoù da votadeg an deputeed. Setu ober a raint forz petra evid derhel o flas. Aze 'mañ labour Messmer. Bez' e c'hell boaza 'n dud da veza gwasket muioh gand ar gouarnamant. Istimet eo gand kalz a baotred euz an arme ha sikour a c'hell rei houmañ d'ar gouarnamant evid an taoliou kaled. (Konta 'ra muioh ar gouarnamant warni eged war an archerien : stummet eo bet muioh o spered d'ar re-mañ gand ar Republik). Ministr an arme eo bet Messmer etre 1961 ha 1969, ha goude-se ministr ar broioh ha departamantou en tu all d'ar mor. (Pa 'z oa bet beaji en Inizi Antilhez, e nevez amzer 1971, degemeret oa bet gand manifestadegou gwall dêr). Med araog ma 'z oa deut De Gaulle e penn ar Frañs e 1958, bez' oa bet, eñ Messmer, komiser braz ar Republik e bro-Kamerun : ha bez' oa bet eno eun den reud. Bez' eus eun dra strafuilhuz : difennet eo bet e Frañs leor Mongo Beti « Main basse sur le Cameroun » (embannet e ti Maspéro) nebeud devezioù goude m'oa bet lakaet e gwerz, e miz gouere diweza, ha nebeud devezioù araog m'oa deut Messmer e penn ar gouarnamant : flatret oa gand al leor-se an traoù graet asamblez gand ar golonistid nevez ar Frañs ha gouarnamant Ahidjo, displeget ivez petra oa bet Messmer e Kamerun e 1957-58.

Reutoh e teu da veza ar gouarnamant pa 'ma ar P.C.F. hag ar P.S. — dre o emgleo — oh ober eur paz braz war hent an unvaniez. Eun unvaniez da zigas eur gouarnamant demokratel ha marteze da zigeri an hent d'eur cheñchamant socialist : êz eo kompren ez eo eur gwall daol evid paotred an tu dehou.

..

En hañv, Breiz a gemer eun dremm zisheñvel.

E-pad an hañv, bez' ma an tourism en e vleud. E-keñver-se, displegom penaoz e welom an traoù :

— An tourism ne dle ket morse beza an dra brasa en eur vro. Ne c'hell beza nemed eur sikour, goude ma vo bet savet awalh ekonomiezh Breiz.

— Ma blij deom an tourism poblek, kondaoni a reom an hini ez eus c'hoant staga deom, rag ne servij nemed d'an dud binvidik, a-eneb da re ar bobl. Bremañ, ar re-mañ ne c'hellint ket ken mond da bourmen el leh ma 'z eo digor c'hoaz hizio d'an oll. C'hoant 'z eus ober diwar hor bro eur park braz evid an douristed ha dalhet 'vo d'ar re binvidika euz ar Frañs pe an Europa. Er memes amzer, ar Vretoned yaouank a zo forset da vond kuit evid klask labour.

E gwirionez, mond a ra war-raog tourism ar re binvidik :

— Tost da Gonk-Leon, war beg Kermorvan, difennet eo bet kampa gand ar prefed, d'an 20 a viz mezeven, nemed war eun tamm douar bihan hag eul lodenn vihan a dunienn.

— Kollat 'vo memes e ano gand Ar Forest Fouenant peogwir 'vo anvet « Port-la-Forêt ».

KUDENN VREIZ : EUN DRA GWIR 12 MIZ WAR 12

Beb bloaz, en hañv, e teu en dro ar goueliou vretion. Med bez' e cheller lavared ez eus traoù nevez e-keñver sevenadur Breiz. Ar goueliou vretion kinklus-koz a ya war o giz (An Itron Messmer, eur c'hoef breton ganti e kelh keltiek Lokeltaz, setu aze 'ma en e wella an doare kinklus hoz). Niver goueliou ar c'hiz goz a ya war zigreski. Setu marteze bremañ an douristed ha pobl Vreiz a sonjo ez eus traoù all e sevenadur Breiz. Maro eo gwelet Vrest : nevezet oa bet warlene, med n'oa ket plijet d'an ti-kêr na d'ar gomersanted. Bremañ, el leh ar goueliou-se, 'z eus abadennoù all bihanoh, bountet kuit gand ar c'hiz goz : an abadennoù-se 'zo savet da abadennoù pobl Vreiz ha forz peur e-keid ar bloaz.

Bez' e c'heller envel eur rummad kanerien vretion, laosket a-gostez ganto ar c'hiz goz (Gweltaz, Servat, Guerniz...), envel ivez filmou pe pezhioù-c'hoari da zond (ar film « Vêrités sur la Bretagne » gand René Vautier, ar pezh « Le Printemps des Bonnets rouges » gand Keineg-Serreau...). An arzourien-se a glask o mennoziou e-barz stad gwall zister pobl Vreiz, hag e-pad an nevez amzer o-deus roet o harp da stourmad labourerien ar Joint Français, e Sant-Brieg, pe ti Jaouen, e Kombrid...

..

Rag, ma pak Breiz, e-pad an hañv eun dremm zisheñvel, kudenn Vreiz 'z eun dra gwir 12 miz war 12. Pa 'ma ar rannvroioù all, kalz anezho, o moredi 'pad an hañv, diskouezet eo bet adarre, gand aferiou miz paset, ema Breiz en eur stad zister 12 miz war 12.

« POBL VREIZH : » PERAK HA PENAOZ ?

Tamallet e vez alies d'an Unvaniezh Demokratel Breizh, gant Bretoned 'zo aheurtet o spered da gas ar stourm, bremañ, evel gwechall, bezañ « Damvretion » pe-dichekoc'h c'hoazh-bezañ disourti pe kontrol, zoken, da warez hag implij ar brezhoneg. Dister-dra an tamall, met fall ne vo ket degas soñj — ur wech n'eo ket dalc'hmat — eus oberioù 'zo kaset da benn gant hor Strollad.

E miz meurzh 1967, an U.D.B., ar strollad nemetañ a-douez holl strolladoù politikel hor bro, a embann un niverenn a-bezh dediet d'ar gelaouenn « Al Liamm » (1) ha dastumet enni d'ar c'houlz-se, kichen-ha-kichen, pennadoù skrid savet gant hor c'hamaladed Aberwan ha Keineg, troidigezhioù diwar R.S. Thomas, Alda do Espírito Santo ha Paul Eluard... Dre ar skoazell-se, roet a galon digor, hor Strollad a felle dezhañ diskouez e garantez evit hor sevenadur ha, dreist-holl, an hini a gomz e brezhoneg. N'hon eus ken troet diwar an hent ha ret eo degas da soñj skridoù hor c'hamaladed E. Evenou ha Sten Kidna ; ha ret eo degas da soñj « Barzhonegoù-trakt » Paul Keineg pe « Défense de cracher par terre et de parler breton » hor c'hamaladed Yann Ber Pirion ? Ha ret eo degas da soñj ma gan e brezhoneg hor c'hamaladed Mikael Kerne, Serge Kervel pe Gilles Servat ? Ha, da gentañ-penn, ret eo degas soñj eus Galv, ur strollad savet gant an U.D.B., ar Falz hag ar J.E.B., ur strollad a ro kement a nerzh da wir stourmad hor pobl evit he yezh ? Nann, n'hon eus ket da ruzañ rak labour hor Strollad evit ar brezhoneg !

Reizh-mat neuze d'hor Strollad, an hini kentañ — hag an hini nemetañ evit ar poent — embann ur mouladur e brezhoneg penn-da-benn eus e gelaouenn : « Pobl Vreizh » (2). Gwir eo, kavout a reer kelaouennoù all e brezhoneg penn-da-benn, liesskrivet int, pe moulet, evit lod brasañ anezho kelc'hgelaouennoù plediñ gant danvezioù lennegel. Un dra 'z'o sur, bez e chom « Pobl Vreizh » ar gelaouenn bolitikel nemeti da vezañ moulet ha strewet, evel ar peurrest eus hon embannadurioù, dre goumanantoù pe gwerzhed e pep korn eus ar vro gant hor c'hamaladed. Evit gwir distret eo c'hoazh hon embannadur brezhonek : 2 bajenn ar miz hepken ! Ouzhpenn-se ret eo skrivañ ar pennadoù ha strewiñ ar gelaouenn ! Dont a ra er-maez ar miz-mañ an niverenn unan-ha-tregont, ur wech c'hoazh gwelet 'vo penaos an U.D.B. — pell Diouzh storlok ar skridoù berr-o-buhez — he deus dibabet an hent mat, an hent hir, hent ar palaret don hag an divasklañ, an hini nemetañ a zigas d'ar Vretoned an arm en deus manket dezho re-alies : an dalc'husted. Setu ur « Pobl Vreizh » nevez gant peder fajenn, hag evel-se — evit ar wech kentañ — roet dezhi gwiskad « Le Peuple Breton » da vare he c'hrouidigezh e miz genver 1964 : 4 fajenn ha mil skouerenn diouti. « Rodig a dro a red bro ! ».

Hor Strollad, diouzh e du, a raio e seizh gwellañ, gant harp hol lennerien, da lakaat « Pobl Vreizh » war roudoù « Le Peuple Breton ».

Ret e vefe, da gas, da benn an erv boulc'het ganimp, kaout skor efedus ar vrezhonegerien rak sklaer eo m'en em gav an U.D.B. hec'h-unan en he stourm. Un degadoù bennak hepken a Vretoned eus an emsav kozh o deus kredet-koumanantiñ da « Pobl Vreizh » ha pet anezho koulskoude o youc'hal ne vo skoazellet ganto nemet ar skridoù peurlvrezhonek ! Eus tu paotred ha merc'hed « an araokaat » ken distret eo ar re anezho da gas o skodenn da « Pobl Vreizh », ar gelaouenn nemeti a ra war-dro labourerien hor bro hag en o yezh, benveg bemdez-c'houlou ar re-sunet, daoust ma ouzomp-ni, mat-tre, pegen diaes eo lakaat keñver-ha-keñver langaj ar bemdez hag ar yezh skrivet. Un nebeut re a studierien, pe skiantourien, o deus kavet tu da goumanantiñ d'ur gelaouenn a ziskouez — e 1972 — buhez ur vro hag a brou ma c'hell ur bobl vihan displegañ pep tra, hervez he spered dezhi, dre he yezh ! Da goulz donedigezh « Pobl Vreizh » 4 fajenn fellout a ra dimp goulenn skoazell pep-hini, ur skoazell frank ha digor.

Fellout a ra dimp ivez displegañ deoc'h peseurt abegoù don ha politikel a oa ganimp p'hon eus savet « Pobl Vreizh ».

Bez e oa dirakomp, p'hon eus roet lañs d'ar « Peuple Breton », tri hent evit pezh a selle ouzh ar yezh anezhi :

- pe ur gelaouenn e galleg penn-da-benn,
- pe ur gelaouenn hanter-hanter (galleg ha brezhoneg),
- pe ur gelaouenn e brezhoneg penn-da-benn.

Stok ouzh ar wirionez ne oa ket an emzal'ch diwezhañ. Breizh a-bezh a zo tachenn hor Strollad hag ouzhpenn kalz a Vretoned n'ouzont na komz na lenn brezhoneg. Evel-se 'mañ an traoù ha ret-mat eo d'hor Strollad pellaat dioutañ koñchennoù kleuz ha goullo. Embannet e voe ar « Peuple Breton » e galleg. Met tud 'zo a rebechas dimp reiñ plas ebet d'ar brezhoneg. Divarteze, kamm 'oa bale gant div yezh rak :

- Divyezhek 'vefe ar gelaouenn, hag an hanter hepken eus he dalc'had a dalvezfe evit ar c'hallegerien ;
- Moulet 'vefe gelaouennoù e brezhoneg, pep miz, met distret an niver anezho ha boued treut enno.

An holl a oar ma reer alies evel-se e lec'hioù-all, gwelet 'vez kelaouennoù bras o reiñ toull d'ar brezhoneg dre silañ anezhañ e penn, e korf pe e lost ar pennadoù pe o harluañ anezhañ e « korn ar brezhoneg ». Aze emañ an dalc'h ! : daoust hag ez eo ret « kognañ » ar brezhoneg evel ar gerioù-kroaz pe ar meteo ? Pe ur yezh an hini eo ret sellout outi evel ouzh ar galleg ? An U.D.B., abaoe he deiz kentañ, he deus distaolet diouzh he spered diskoulm mezhus « korn ar brezhoneg ». Ne vane dirazomp nemet kemer an hent balc'h ha rok : embann, pa vefe tro, eil-vouladur peurlvrezhonek hor c'helaouenn. Mennet an dra gant hor c'hendalc'h ha kaset da benn e miz c'hwevrer 1970.

Daoust da skoilhoù 'zo a-vilvern, chomet eo « Pobl Vreizh » he sav, hag emañ bremañ war-nes kreskiñ hag ober berzh. Ha lezel a rafec'h ar gelaouenn bolitikel a brezhoneg nemeti mont hec'h-unan-penn d'an emgann, pe a-du oc'h d'he harpañ o prenañ hag o strewiñ nemet niverenn anezhi, o koumanantiñ hag o kas arc'hant dezhi ?

Diwar-bouez ar Vretoned, hag ar vrezhonegerien da gentañ-penn, e vo posupl, hep-dale, d'ar brezhoneg bezañ trec'h adarre.

U. D. B.
(Troet diwar « Le Peuple Breton ».

(1) N'eo ket labour an U.D.B. emellout eus kudenn ar reizhskrivadur. Kinniget 'voe da « Brud », kelc'hgelaouenn lennegel, ober kement hag « Al Liamm » : en abeg da ziaesterioù 'zo, ne voe ket posupl dezhi hen ober.

(2) Pe « Pobl Vreizh » : e pep niverenn e lavaromp perak e reomp gant an daou reizhskrivadur evit anv ar gelaouenn pe ar pennad-skrid-tro-ha-tro, keit ma c'hell hor c'henskrivagnerien ober gant ar reizhskrivadur dibabet ganto.

Attention ! CREPERIE QUINTIN
Rue du Père-Eternel
AURAY